

Jezična kultura od malih nogu¹

(Jelena Vignjević. 2024. *Riječi u vrtiću: Jezična komunikacija u odgojiteljskoj profesiji*. Hrvatska sveučilišna naklada – Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.)

Razvoj komunikacijske djelatnosti i jezične kulture započinje u najranijoj djetetovoj dobi, a sustavno se počinje graditi u dječjem vrtiću. U odnosu na jezično obrazovanje u školskoj dobi važnost komunikacijske kompetencije koju dijete stječe u vrtićkoj sredini te važnost komunikacijske kompetencije odgojitelja u dječjem vrtiću teme su kojima u široj društvenoj zajednici ne pridajemo dovoljno pozornosti. A teme su iznimno važne i slojevite jer obuhvaćaju različite načine jezične komunikacije u koju su uključena djeca, odgojitelji, roditelji te drugi društveni subjekti i u kojoj se isprepliću različiti stilovi hrvatskoga standardnog jezika. Svi su ti oblici komunikacije iscrpno predstavljeni i opisani u knjizi *Riječi u vrtiću: Jezična komunikacija u odgojiteljskoj profesiji* autorice docentice Jelene Vignjević, predavačice na Katedri za hrvatski jezik i književnost, scensku i medijsku kulturu Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Knjiga se tematski u cijelosti uklapa u autoričin znanstveno-istraživački rad, koji se proteže na nekoliko područja, a to su ovladavanje govorom i pismom djece govornika hrvatskoga jezika, povijest opismenjavanja na hrvatskome jeziku te poučavanje hrvatskoga jezika i književnosti u školi. U pet glavnih tematskih poglavlja autorica iz različitih aspekata pristupa odgojiteljskoj profesiji uključujući temeljne sastavnice odgojiteljske jezične komunikacije, odgojiteljevu komunikaciju s djecom, komunikaciju s roditeljima, komunikaciju s drugim djelatnicima dječjega vrtića te odgojiteljevu komunikaciju u profesionalnome usavršavanju i istraživanju prakse. Iako je, kako je u *Predgovoru* navedeno, knjiga primarno namijenjena odgojiteljima te studentima na odgojiteljskim studijima, ona je korisno štivo svima koji su profesionalno uključeni u odgoj i obrazovanje djece, ali i svima kojima su odgoj i komunikacija s djecom, kako je u knjizi istaknuto, „životna potreba i plemenita zadaća”.

HJ: Svakodnevna komunikacija odgojitelja u dječjem vrtiću veoma je složena i višesmjerna. U središtu je ponajprije komunikacija s djecom, ali ona je tek jedan dio komunikacijskih odnosa. Što sve obuhvaća komunikacijska kompetencija u okvirima odgojiteljske profesije?

¹ Ovaj je rad izrađen na istraživačkome projektu *Višerječni izrazi u hrvatskome jeziku: leksikološki, računalnolingvistički i glotodidaktički pristup* (MWE-Cro) (IP-2022-10-7697), koji financira Hrvatska zaklada za znanost, te na projektu *Baza višerječnih izraza hrvatskoga jezika* (VIBA), koji financira Europska unija – NextGenerationEU. Za iznesene stavove i mišljenja odgovorna je samo autorica te ti stavovi ne odražavaju nužno službena stajališta Europske unije ili Europske komisije. Ni Europska unija ni Europska komisija ne mogu se smatrati odgovornima za njih.

RIJEČI U VRTIĆU

[illegible]

HJ: U vrtiću se velika pozornost posvećuje jezičnomu izražavanju iako, za razliku od školskoga sustava, izvan vrtićkoga prostora možda toga i nismo toliko svjesni. Odgojiteljeva se komunikacija, odnosno rani i predškolski odgoj, temelji i na normi i na funkcionalnim stilovima hrvatskoga jezika. Kako je jezična komunikacija u odgojiteljskoj profesiji zakonski uređena, ponajprije u odnosu hrvatskoga standardnog jezika i zavičajnih govora odnosno idioma?

40

u skladu s *Ustavom Republike Hrvatske*. Dakle, jezik komunikacije u vrtiću, određen je zakonom, ne kurikulumom, i određen je nazivom *hrvatski jezik*. No valja imati na umu da hrvatski jezik nije homogen, već se prirodno ostvaruje u svojim brojnim dijalektima. Ta je hrvatska jezična stvarnost vidljiva u različitim komunikacijskim okolnostima. Za komunikaciju u okolnostima javnoga odgoja i obrazovanja *Zakon o hrvatskom jeziku*, donesen prošle godine, u članku 12. govori: „(1) Nastava i drugi oblici odgojno-obrazovnoga rada u odgojno-obrazovnim ustanovama u Hrvatskoj izvode se na svim razinama na hrvatskome standardnom jeziku. (2) U slučajevima u kojima je polaznicima razumljivija komunikacija na dijalektu, odgojno-obrazovni djelatnici i polaznici mogu se u dijelu komunikacije služiti nekim od ostalih oblika hrvatskoga jezika...” Dakle, kako su dječji vrtići javne ustanove za odgoj i obrazovanje, obvezna je u njima uporaba službenoga jezika – hrvatskoga standardnog jezika. No isto su tako mnogi dječji vrtići prostori u kojima se polaznici (djeca), a često i odgojitelji i drugi djelatnici, koriste kojim od hrvatskih dijalekata i razumljivija im je, posebno djeci, komunikacija na dijalektu. U tim je okolnostima posve prirodno, ali i didaktički opravdano i zakonski dopušteno, koristiti se dijalektnom komunikacijom, sudionicima bližom i razumljivijom.

Kao i u svemu drugomu, i u tomu odgojitelji trebaju naći skladnu mjeru, posebno imajući na umu potrebu da djeca ovladaju hrvatskim standardnim jezikom, što je zadaća odgoja i obrazovanja u Hrvatskoj, posebno osnovnoškolskoga.

HJ: Koje su temeljne zadaće odgojitelja u razvoju djetetovih komunikacijskih i jezičnih kompetencija te stvaranju poticajne sredine u kojoj će djeca iznositi svoje misli i ideje te ulaziti u međusobne rasprave s drugom djecom, ali i odraslima?

JV: Djeca ovladavaju jezikom posve spontano i prirodno, stvaraju nove jezične kreacije, igraju se jezikom. Za sve to ona trebaju poticaj iz okoline. Trebaju odrasle govornike koji im se obraćaju, koji ih uključuju u komunikaciju, koji ih uvažavaju kao sugovornike. Ti su odrasli upravo odgojitelji, naravno, uz roditelje i druge bližnje uz koje djeca odrastaju.

Da bi bili djeci poticajni za jezični razvoj, trebaju s djecom prije svega razgovarati. Razgovarati tako da im postavljaju otvorena pitanja, djeci poticajna za dulji odgovor, da čučnu do njihove visine i da ih gledaju u oči, da strpljivo čekaju dok dijete smisli i izrekne odgovor. U takvu razgovoru dijete osjeća da ga odrasli poštuje, da mu je stalo do njegovih riječi, da želi čuti njegovo mišljenje, da ima vremena za nj. Uz odgojitelja koji pita djecu za njihove interese i njihovo mišljenje, koji ih pažljivo gleda i osluškuje, i djeca će jedna drugu slušati i međusobno razgovarati. Razgovor je svakako prvi i osnovni oblik ljudske govorne interakcije. No, osim u razgovoru, djeca „rastu i

.....
 „Za veliku većinu djece dječji je vrtić prostor u kojem provode više budnog vremena negoli u svojem domu, pa je na odgojiteljima zadaća da otvaraju djeci prilike za razgovor i druge oblike jezičnoga izražavanja te da budu poticatelji rasta njihovih jezično-komunikacijskih vještina.” *Riječi u vrtiću*, str. 135.

slušanjem priča i pjesama, odnosno književnih djela, za što odgojiteljima treba vještina izražajnoga čitanja i govorenja.

HJ: Zadaća je odgojitelja, između ostaloga, ostvariti kvalitetan odnos s roditeljima djece, u pojedinačnim neformalnim razgovorima, ali i na službenoj razini u skladu sa zahtjevima i potrebama vrtićkoga programa. Komunikacija s roditeljima, čemu u knjizi posvećujete cijelo poglavlje, zapravo je slojevita i uključuje različite oblike i pisane i usmene komunikacije. Koji bi se oblici mogli izdvojiti kao najvažniji?

JV: Svaki je oblik komunikacije s roditeljima važan jer se njime ostvaruje suradnja na dobrobit djeteta. Najčešći je onaj neposredni spontani svakodnevni razgovor „uz vrata” pri dolasku ili odlasku iz vrtića. No taj razgovor treba i ostati tek usputan i kratak jer odgojitelj nije s djecom dok je u razgovoru s roditeljem, i ne treba od njega raditi individualni razgovor. A upravo je individualni razgovor možda i najvredniji oblik komunikacije odgojitelja i roditelja. Za individualni razgovor valja odvojiti zajedničko vrijeme, aktivno slušati sugovornika i voditi računa o razlozima i cilju razgovora. Svakako je za odgojitelje najzahtjevniji komunikacijski događaj roditeljski sastanak. Tajna njegova uspjeha u dobroj je pripremi, no ta priprema uključuje puno aspekata, kao i suradnju s drugim odgojiteljima i stručnim suradnicima, i s pravom je dobar dio teksta u knjizi posvećen upravo pripremi roditeljskoga sastanka. Odgojiteljeva komunikacija s roditeljima danas uključuje i nove medije, društvene mreže i druge oblike e-komunikacije. Ta komunikacija ima svoje zakonitosti, a važno je uvijek imati na umu da je to oblik poslovne komunikacije i da odgojitelj u svakoj poruci treba biti profesionalac koji je odgovoran za svoju riječ.

HJ: Formalno ovladavanje vještinama čitanja i pisanja sustavno počinje djetetovim polaskom u školu. Međutim, dijete i prije škole, tijekom svojega ranog razvoja i u krugu obitelji i u vrtiću, stječe znanja i sposobnosti koje mu pomažu pri čitanju i pisanju u školskoj dobi. Koje sastavnice obuhvaća rana pismenost i zašto je ona važna?

JV: Da, pismenost se spontano razvija od najranije dobi, jednostavno suživotom djeteta s drugima u svijetu koji uključuje pismenost na svakome koraku – tekstni sadržaji u medijima, tekstne poruke u okolini itd. Stoga se govori o izranjajućoj pismenosti kao početku rane pismenosti. Rana pismenost obuhvaća djetetovo zanimanje za jezik, govor i pisanu riječ (vidljivo u zanimanju za slikovnice i za digitalne tekstne sadržaje), obuhvaća djetetovu svijest o pisanoj riječi i svijest o sastavnicama govora – o riječima i glasovima u riječima te poznavanje riječi, odnosno bogatstvo rječnika, i vještinu pripovijedanja. Da bi razvilo ranu pismenost, koja će mu itekako olakšati formalno školsko opismenjavanje i pomoći u rješavanju školskih zadataka, djetetu trebaju ciljani poticaji (igranje uz malešnice – dječje pjesme koje potiču na sudjelovanje, engl. *nursery rhymes* – slušanje i čitanje priča, pjevanje pjesama, odlasci u knjižnicu, gledanje igrokaza, razgovaranje, pripovijedanje, opisivanje itd.). Dobar odgojitelj sve to treba znati i moći pružiti djetetu.

Uredništvo Hrvatskoga jezika autorici Jeleni Vignjević zahvaljuje na razgovoru uz želju za uspješan daljnji obrazovni i znanstveni rad.